

בעין חינוכית מספר 81, י"ב במרחשוון תשע"א

ורוממתנו מכל הלשונות

הרב פרופ' נרי' גוטל, נשיא מכללת אורות ישראל

רקע

שפת העברית של ילדינו נעשית רוויה יותר ויותר בביטויים באנגלית. משיבים לטלפון באמירת "הלו", פוגשים אדם ואומרים 'היי' ונפרדים ב'ביי' חגיגי. ועוד לא הזכרנו אין ספור מילים שהשתרבו לתוך הלשון היום-יומית, לשמות החנויות והרשתות, לפרסומות ולכינויי החיבה ועוד. יש המחליטים לדבר גם עם ילדיהם בבית רק אנגלית כדי להקל עליהם את לימודי שפת האנגלית בעתיד. האם באמת חשוב לדבר עברית? בפתחה של שנת הלימודים שעליה הכריז משרד החינוך כ"שנת השפה העברית" פורס לפנינו נשיא המכללה, הרב פרופ' גוטל, סקירה חשובה בנושא בסיסי זה.

חשיבות השפה (או: "למה המציאו את היידיש...")

ראש לכל נכון להדגיש כי אמרות רבות של חז"ל מדברות בשבח הדיבור בלשון הקודש: "כל הדר בארץ ישראל וקורא קרית שמע שחרית וערבית ומדבר בלשון הקדש הרי הוא בן העולם הבא" (ספרי, האזינו שלג); "ולמדתם אותם את בניכם [...] מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו בלשון הקודש ומלמדו תורה, ואם אין מדבר עמו בלשון קודש ואינו מלמדו תורה ראוי לו כאילו קוברו" (ספרי, עקב מו) ועוד הרבה. חז"ל אף מדגישים כי אחד מהגורמים המרכזיים ליציאת ישראל ממצרים, לא היה אלא זה: "שלא שינו את [...] לשונם" (ויקרא רבה לב, ה). אמירה זו התפרשה למהרש"ם לא רק לשעתה אלא גם כהנחיה הנכונה לדורות. לדידו, כל הנוקט שם לועזי הרי זה מסיג את הגאולה אחור(!): "באם שינתה את שמה והציגה אותו בכינוי כפי שקוראים העכו"ם כנהוג בזמן הזה, הרי יש בזה פוקה ומכשול להיות בכלל מעכבי הגאולה. שהרי חז"ל מנו זאת בין זכויות ישראל במצרים [...] ואין לומר דהגם שדבר זה נחשב לזכות בשעת יציאת מצרים, אבל אין במניעתו עוון וחטא אם אין עושין כן. זה אינו, שהרי אמרו בירושלמי [...] כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החריבו, והוי כמעכב את הגאולה [...] וא"כ, מניעת הטוב הוא כפועל רע [...] וכיון שמניעת שינוי השם נחשב לזכות, ממילא נשמע מזה כי שינוי השם נחשב לחטא וכמעכב הגאולה בידיים דמיי" (שו"ת מהרש"ם ח"ו כד). הרמב"ם (אבות ב, א) אף הגדיר מפורשות את "למידת לשון הקודש" כ"מצוה". ועוד נוסף כי יש מפרשני הירושלמי שסברו כי השיחה בלשון לע"ז גובלת באיסור גמור: "בו ביום גזרו [...] על לשונן – שלא ירגיל אדם עצמו ובניו לדבר בלשון עכו"ם" (קרוב העדה לירושלמי, שבת א, ד). בהמשך לכך טען החתם סופר כי לשונות אותן "יצרו" יהודים – אם יידיש בארצות אשכנז ואם לאדינו בארצות מזרח – נבעו בדיוק מסיבה זו – כדי להימנע מדיבור בשפה זרה: "הקדמונים היו בקיאים בלע"ז, אך בכוונה שיבשו הלשונות [...] (שו"ת חתם סופר אה"ע סי' יא).

חשיבות התוכן (או: "מה רע במוזיקה? אני רק מקשיב למנגינה...")

עם זאת הכרחי להדגיש כי שפה אינה חזות הכול. בראש ובראשונה חובה לתת את הדעת לשאלת התוכן. השפה אינה יכולה לחפות על תוכן מגונה! דבר זה חידד הרמב"ם בפירוש המשנה (אבות א, טז):

ודע כי השירים המחוברים באיזו שפה שתהיה אינם נבחנים אלא לפי ענייניהם [...] והוצרכתי לבאר את זה ואע"פ שהוא פשוט מפני שראיתי גדולים וחסידים מאומתנו אם נזדמנו במסיבת משתה או חתונה או זולתה ורצה אדם לשיר בשפה הערבית, ואפילו היה עניין אותו השיר בשבח האומץ או הרצינות שזה מן הרצוי, או בשבח היין, ממחין על כך בכל אופן של מחאה ואינם מתירים לשומעו, ואם זימר המזמר איזה פיוט מן הפיוטים העבריים אין ממחין בכך ואין הדבר קשה בעיניהם על אף שהדברים האמורים יש בהם מן המוזר עליו ומן המרוחק. וזו סכלות מוחלטת, לפי שאין הדיבור אסור ומותר ורצוי ומרוחק ומצוה לאומרו מחמת השפה שהוא נאמר בה, אלא מחמת עניינו. שאם היה עניין אותו השיר דבר נעלה: חובה לאומרו באיזו שפה שיהיה, ואם היה עניינו מגרעת: חובה לחדול ממנו באיזו שפה שיהיה. אמור מעתה: הדיבור העברי אמנם חשוב ביותר ובלבד שהתכנים יהיו ראויים גם כן.

עברי דבר עברית (או: חשיבותה של שפת העברית דווקא בארץ ישראל)

שובנו לרגבי אדמת ארץ הקודש השיבה אותנו גם למחויבות זו: "לשון הקודש הוא עץ חיים, ממקום קודש יבוא, והוא הלשון המיוחד לארץ ישראל" (יערות דבש, דרוש א); "מעלת לשון הקודש היא כמעלת ארץ ישראל [...] וארץ ישראל במעלתה – היא סוד לשון הקודש" (של"ה, שבת דף רה). לכן, אם תמיד התקיימה תביעה לדבר בלשון הקודש, הרי תביעה זו מתחזקת ומתחדדת שבעתיים לעת התחיה.

לא בכדי התלונן רבי עקיבא איגר "כי כל אומה ואומה מדברת בלשון עמה ואוהבת לשונה ואנחנו נעזוב לשוננו, לשון הקודש?! והחרה-החזיק אחריו, כהנחיית-הדרכה, בעל ה'תורה תמימה' ר' ברוך הלוי עפשטיין: "וזאת תורת העולה מדברנו: מי האיש אשר ידיו ולבו אמונה, ורוחו ונפשו נתונים אמונים לעמו, לדתו ולשפתו ורוצה לבנות בית נאמן בישראל, ישתדל להרגיל את בניו ואת בנותיו עודם על שדי אמם להגות ולבטא עברית [...] כפי שהורנו חז"ל בעלי הניסיון, כאשר הראנו לדעת למעלה, וכל רוחם והגינם, שעשועם ומשחקם בשכבם ובקומם בינם לבין הוריהם ובינם לבין עצמם, הן בקודש בן בחול יביעו עברית [...] והיתה ביתו לברכה לחן ולכבוד ולצפירת תפארה. וקנאת האמת הטהורה תרבה בתים כאלה בישראל והיו לברכה בקרב הארץ" (קונטרס שפה לנאמנים, עמ' 13). נכון אפוא שניגמל מה"היי" ומה"ביי", מה"סבבה" ואולי אפילו מה"כזה" וה"כאלו" ונשיב עטרת לשון הקודש לקדמותה.

לעיון משלים:

- ר' נריה גוטל, "בין תחייה לחידוש: בין הראייה קוק לבן-יהודה", ספר מרחבים, ו (תשנ"ז), עמ' 323–391.
- ר' נריה גוטל, "הריחוק מההשקפה הקדושה נוטל את זיו השפה: יחסו של הרב קוק לתחיית הלשון העברית", מנחת ספיר (בהדפסה).
- ר' רצון ערוסי, "חכמי דורנו על הבדלי המבטאים בשפת הקודש", ב.ד.ד, 7 (תשנ"ח), עמ' 5–31.
- ר' ארי יצחק שבת, "המצוה לדבר עברית והשימוש בלשון הקודש לענייני חול", ספר חיים ביהודה – ספר זיכרון לר' חיים מגני, תשס"ד, עמ' מא–סג.

- העובדה שילדים (ומבוגרים) מוסיפים לשפתם מילים כה רבות באנגלית אינה נעשית כדי להקל על העולים החדשים מארצות אלו. היא אף לא נעשית עקב אי-ידיעת עברית. מה הסיבה העמוקה שכה רבים משלבים ביטויי אנגלית בשיחם?
- מה צריך לעשות כדי לפתור את בעיית העומק שעמדת עליה בשאלה הקודמת? האם די רק ללמד עוד מילים ומונחים בעברית? עם זה, האם ייתכן כי דרך הוספת לימוד עברית נוכל להשפיע גם על התרבות ועל שאיפות החיים? מה עיקר תפקידנו החינוכי בתחום זה?